

DOSSIER DE PREMSA

**FAMÍLIES, ESCOLA I ÈXIT.
MILLORAR ELS VINCLES PER MILLORAR ELS RESULTATS**

Jordi Collet i Antoni Tort
(coordinadors)

Juliol 2012

Presentació

A Catalunya, és clau que s'abordi el tema de la millora de les relacions entre centres educatius i famílies per les grans potencialitats que té per a la millora del sistema, dels processos educatius i dels seus resultats.

Les relacions entre escoles i famílies són de gran rellevància educativa, social i política a Catalunya i, en general, a Europa i a tot el món occidental actual. Els professors de la Universitat de Vic Jordi Collet i Antoni Tort són els autors de l'informe que presentem i que recull les principals recerques i les contribucions que es van presentar al seminari que va comptar amb la participació permanent d'una trentena de persones expertes de l'àmbit català (del Departament d'Educació, la Diputació de Barcelona, la FaPaC, els Moviments de Renovació Pedagògica, mestres, professorat, recercadors, etc.) i amb quatre ponències de reconeguts experts, que van emmarcar el tema.

1. Conclusions principals:

- a) La quantitat i la qualitat dels vincles entre docents i famílies influeixen de manera important en el clima del centre escolar, en el clima de l'aula i, finalment, en els resultats acadèmics.
- b) Existeixen evidències científiques de per què la millora dels vincles entre docents i famílies millora també els resultats acadèmics. La recerca internacional (OCDE. *Let's read them a story*, 2012) estableix una relació clara entre una família implicada en l'escolaritat dels fills/es i la millora dels resultats acadèmics, sigui quina sigui la classe social o l'ètnia familiar.
- c) El fet que les famílies "sentin i visquin" l'escola i l'institut com a part del "nosaltres", des de la "proximitat", incrementa les possibilitats d'èxit acadèmic i de millora dels resultats escolars de tot l'alumnat, especialment d'aquell provinent de contextos més vulnerables (Xavier Bonal).
- d) Cal trencar alguns estereotips i prejudicis molt estesos en l'àmbit escolar i familiar que no faciliten la confiança i el treball compartit. Hem detectat quatre barreres de desconfiança mútua i de culpabilització dels uns envers els altres: "les famílies deleguen a l'escola l'educació dels fills" ; "els mestres no es preocupen dels alumnes", etc.
- e) La nostra proposta canvia el pes de la responsabilitat de les famílies al centre educatiu. Per això, ens centrem en com les escoles i instituts innoven en l'organització, la comunicació, etc. amb les famílies com a factor clau per millorar el vincle amb aquestes.
- f) Obtenen millors resultats els centres educatius que estableixen un projecte compartit per promoure i facilitar la implicació parental en l'escolaritat. Són claus d'èxit educatiu elements com ara la quantitat i qualitat de la comunicació formal i informal entre docents i famílies; la participació de les famílies en activitats, classes i trobades a l'escola; la planificació conjunta entre docents i famílies del treball escolar a casa, etc. (Anne Henderson i Karen Mapp per al National Center for Family and Community Connections with School, EUA).
- g) **No tots els programes d'implicació parental tenen impactes positius:** analitzant aquest tipus de programes als EUA, l'impacte no sempre és l'esperat i cal treballar molt en la seva avaluació per evitar efectes perversos com poden ser la clientelització dels centres o l'augment de les desigualtats entre famílies més actives i aculturades i altres de menys familiaritzades amb el context escolar (Desimone i Abouchaar, 2003).

h) Vistes aquestes evidències, proposem que els centres educatius:

- Es plantegin com estan actualment les relacions entre docents i famílies: Quin és el rol de cadascú? Quin és el lloc de cada agent? Com són les relacions actualment?

- Proposin un pla amb actuacions concretes per a la millora de les relacions entre centres i famílies, especialment per part dels docents i que es consensuï amb les famílies.

- Avaluin el pla i avancin en la millora dels vincles entre docents i famílies.

2. Millorar la relació família escola per millorar els resultats de l'alumnat

a) **Objectiu: assolir l'èxit escolar de tothom, especialment dels alumnes de les famílies més allunyades de la cultura escolar.** L'informe se situa en la perspectiva de la millora dels processos i els resultats educatius, especialment centrada en la necessitat de vincular els infants, joves i famílies més vulnerables al sistema escolar (equitat) a través de la transformació, la innovació i la millora dels centres educatius.

b) **El camí que es proposa per aconseguir-ho és la millora dels vincles entre docents i famílies, començant per canviar la cultura i l'organització escolar per facilitar aquesta millora.** Són molt nombrosos, especialment als Estats Units, els programes que busquen millorar la implicació familiar en la tasca educativa. Un dels projectes més potents és FAST (Families and Schools Together)¹ que es duu a terme a 46 estats nord-americans i a 5 països més.

La nostra proposta canvia el pes de la responsabilitat de les famílies al centre educatiu. **Per això, ens centrem en com les escoles i instituts innoven en l'organització, la comunicació, etc. en relació amb les famílies com a factor clau per millorar el vincle amb aquestes.** Aquest camí de "canviar escoles en relació amb les famílies per millorar els resultats acadèmics", s'ha seguit poc tot i que s'ha començat a mostrar eficaç en projectes i recerques per millorar els processos i els resultats acadèmics. Ex: **La Mallette des Parents (França)** on es constata que l'apropament de l'institut a les famílies ha fet millorar els resultats acadèmics i ha encoratjat el govern francès a proposar el projecte a centenars de *collèges*. El programa implica la posada en marxa per part dels docents d'una important estructura i unes pràctiques quotidianes i reflexives d'acollida, d'informació, de reunions, d'entrevistes i d'atenció a les famílies.

c) **Quan parlem de vincles entre centre educatiu i famílies, estem dient que es poden millorar en les dimensions següents:**

- *Comunicació.* Com fer arribar més i millor informació a totes les famílies a través de les diferents formes de comunicació: web - blogs, correu electrònic, cartes, fulletons, cartells...

¹ <http://www.familiesandschools.org/>

- *Expectatives i creences mútues.* Abandonar idees negatives sobre els altres agents educatius i promoure respecte, empatia i diàleg entre iguals.
- *Reunions.* Com millorar l'assistència, la utilitat i els resultats de les reunions d'inici curs, de final, les que són de cicles o específiques, etc.
- *Entrevistes.* Com millorar el plantejament, les habilitats comunicatives dels docents, el nombre d'entrevistes per curs, els objectius, etc.
- *Contactes informals.* Com fer-los més fluids i accessibles, com fer que siguin generadors de confiança i comunicació mútua, com superar barreres culturals i lingüístiques, etc.
- *Canvis en la cultura i l'organització escolar.* Transformacions en els espais i temps escolars. Organització de les entrades i sortides del centre educatiu de manera que facilitin el contacte entre docents i famílies; adaptant els temps escolars als continguts; establir un espai per a les famílies dins de l'escola obert sempre; etc.
- *Presència dels progenitors dins l'escola i l'aula.* Com s'avança cap a una presència més gran dels familiars en tasques de suport, en activitats docents puntuals o habituals, etc.? Com dèiem, cal innovar en elements clau de la "cultura escolar" com són l'organització dels temps, els usos dels espais, el ritme de les activitats, els rols dels docents-infants-famílies, etc. per facilitar una major presència i rellevància de totes les famílies a l'escola.
- *Relació amb els continguts.* Com es treballa perquè totes les famílies tinguin la possibilitat de donar suport als seus fills i filles en relació amb les tasques escolars al llarg del curs, les activitats d'estiu, les activitats culturals i de coneixement, ...
- *Tutoria.* Com la tutoria esdevé un espai de pont entre els infants i joves, els docents i les famílies que ajudi a compartir el projecte educatiu.
- *Espais de govern de l'escola.* Com s'integren les famílies en els espais de poder dels centres (Consell Escolar, etc.) com a part fonamental de l'escola i no com a "agents externs". I com tractar les famílies com a primer espai socialitzador i coresponsable de l'educació amb l'escola i no com a "pacients".
- *AMPA.* Com des dels centres docents es dóna suport a les AMPA i les seves tasques i funcions.
- *Altres elements.* Com es construeixen relacions amb la comunitat, com s'estableixen continuïtats de temps educatius (escola, família, lleure, esport, veïnatge ...) , com s'elabora la carta de compromís, etc.

Les dimensions es basen en la recerca: Joyce Epstein; Garry Hornby; el Harvard Family Research Project; l'informe "*La place et le rôle des parents dans l'École*"; l'informe del National Center for Family and Community connections with schools.

d) Existeixen barreres per millorar aquest vincle entre docents i famílies en aquestes dimensions. Cal trencar alguns estereotips i prejudicis molt estesos en l'àmbit escolar i familiar que no faciliten la confiança i el treball compartit (barreres):

- "*Les famílies no formen part de l'escola*". Com exposen, per exemple, Kherroubi (2008) o Monceau (2009), alguns discursos docents situen les famílies fora de l'escola, com un element extern. En aquestes mateixes i altres recerques, es constata la necessitat de reconèixer que els centres educatius d'educació obligatòria estan formats per infants i joves, famílies i docents. I cal que tots tres agents trobin el seu lloc i construeixin unes bones relacions amb els altres agents al centre educatiu.

- "*Les famílies han dimitit d'educar i deleguen l'educació a l'escola*". En la recerca de Francesc Pedró (2008) sobre el professorat de primària i secundària català, allò que valoraven els docents de manera menys satisfactòria de la seva tasca era la participació de les famílies al centre i en la tasca educativa. Les famílies i l'heterogeneïtat de l'alumnat eren percebuts com els dos elements que més dificultats generaven a la tasca professional dels docents. Però aquesta visió no correspon a la realitat. El que han canviat són les formes familiars, els estils educatius parentals, etc., però l'atenció, el temps i la inversió educativa en els fills és tant o més gran que fa vint o trenta anys, com s'exposa tant en recerques qualitatives (Lahire, 1995) com quantitatives (Sayer, Bianchi, i Robinson, 2004; Torrubia i Doval, 2009; etc.). Per construir un bon vincle, cal partir de la realitat que les famílies són les primeres educadores i responsables dels infants i que cal un pacte de coresponsabilitat entre iguals amb el centre educatiu per treballar junts per l'èxit del menor.

- "*Els mestres no es preocupen dels alumnes*". Malgrat que aquest és un prejudici recurrent, sempre que es pregunta a les famílies pel seu grau de satisfacció amb la tasca docent, el resultat és molt alt, tant a Espanya (Marchesi i Pérez, 2005; Feito, 2011) com a Catalunya (Torrubia i Doval, 2009). Se situa al voltant del 8 sobre 10 la nota mitjana que les famílies posen als docents en aspectes com el nivell acadèmic, l'educació moral i cívica, la relació amb el tutor/a o la implicació del professorat en la tasca docent. Per tant, podem dir que segons les famílies, aquest tipus de prejudicis sobre els docents no corresponen a la gran majoria dels mestres i professorat. El que cal és trobar les vies per al diàleg i la construcció d'un projecte compartit amb les famílies, en una relació entre iguals.

- *El treball amb famílies "no és cosa dels mestres"*. Ja són moltes les experiències a Catalunya en les quals el "fer de mestre" i el "ser escola", inclou de manera ineludible un treball important amb les famílies i la comunitat (comunitats d'aprenentatge, escoles sistèmiques, escoles rurals, escoles d'educació viva i activa, escoles d'educació lenta, escoles amb projectes singulars, escoles lliures, etc.). La reflexió i les experiències en aquestes desenes d'escoles, així com, per exemple, els documents dels Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, constaten la necessitat social i educativa de repensar què vol dir "fer de mestre" i "ser escola". Cal que tot allò que sigui construir vincle amb famílies i comunitat –treball en xarxa (Collet, 2009)–, passi a ser un element central de la seva tasca habitual si volem aconseguir l'èxit acadèmic de tots els infants i joves.

- *"Els docents o les famílies han de fer el que l'altre agent vol"*. "Les famílies creuen que estem al seu servei", assenyala el professorat. "Les mestres ignoren les nostres opinions sobre l'escola", diuen mares i pares." Cal construir un diàleg equilibrat entre iguals que no respongui a la lògica "l'altre ha de fer el que jo vull", sinó de compartir projecte educatiu per als infants en el marc de la institució escolar.

e) PROPOSTES I RECOMANACIONS

a) *Formadors/res*: a la formació del professorat de totes les etapes educatives, tant la inicial com la continuada, cal considerar centrals els elements sobre com treballar per un bon vincle entre docents, famílies i comunitat. I transversals, els que qüestionen el "fer de mestre" i el "ser escola/institut" tradicionals.

b) *Docents - centres escolars*: analitzar de manera rigorosa la quantitat i qualitat dels vincles amb les famílies i la comunitat i proposar un pla conjunt de millora d'aquests vincles consensuat amb les famílies. Un pla en el qual la primera responsabilitat d'innovació i canvi és dels docents com a professionals i dirigents del centre educatiu.

c) *AMPA i famílies*: promoure el debat a cada centre sobre com són els vincles entre docents i famílies i quin és el lloc de les famílies a l'escola i institut. Fomentar l'elaboració d'un pla de millora dels vincles i donar rellevància al rol de les famílies dins del centre.

d) *Administracions*: incloure les famílies i la comunitat com a agents clau en tots els debats i actuacions educatives. Promoure i recolzar de manera molt decidida les innovacions experimentals en els centres docents de totes les etapes de cara a millorar els vincles amb les famílies. I, posteriorment, estendre com a pràctica imprescindible, els "plans de millora dels vincles amb les famílies" a cada centre docent.

3. El context català: línies d'acció de present i futur

Fins al moment, a Catalunya hi ha quatre grans línies de projectes per a la millora dels vincles entre docents i famílies:

- 1) D'una banda, totes les activitats, projectes, formacions, webs... que s'han promogut i es promouen des del Departament d'Ensenyament i els seus diferents projectes i actuacions.
- 2) D'altra banda, tot el treball i els projectes a nivell municipal, sovint recolzats des de les diputacions i els consells comarcals.
- 3) En tercer lloc, tota la feina de formació i suport que es fa des de les AMPA i les federacions de pares i mares d'alumnes.
- 4) I, finalment, també hi ha una línia de treball que es porta a terme des de centres educatius amb projectes singulars que han inclòs el repensar i "repracticar" els vincles amb les famílies com un element important del seu projecte de centre (comunitats d'aprenentatge, escoles d'educació viva i activa, escoles d'educació lenta, etc.).

Partint de la trajectòria i els aprenentatges que tots aquests interessants àmbits de treball per a la millora dels vincles entre docents i famílies han generat i segueixen generant, es poden llistar les propostes següents:

Nom	Què? Actuacions i propostes	Qui? Agents implicats	Com? Metodologia
Comunicació multinivell	Pensar sistemes de comunicació per tal que la informació del centre educatiu arribi a totes les famílies independentment de la seva llengua o capital cultural.	- Docents - Direcció - AMPA - Pares i mares "enllaç" amb famílies no catalanoparlants	- Web i informació per via electrònica - Sistema d'informació relacional i personal - Aprofitar els espais informals - Model comunicatiu clar i amb resums en altres llengües
Reunions útils i centrades en l'alumne	Fer reunions més dinàmiques, útils, interactives i centrades en l'alumne.	- Docents - Famílies	- Fer parts generals per a la informació i concretes a l'aula amb les famílies - Fer reunions diverses (cicle, curs, inici, final, etc.) de formats diferents

Entrevistes	Fer més i millors entrevistes.	- Docents - Direcció - Famílies	- Formar els docents sobre com fer entrevistes - Preparar-les rigorosament - Evitar que siguin un "memorial de greuges" contra l'infant o la família - Fer-ne tres al llarg del curs - Oferir a cada família un docent que faci de referent per a tots els fills
Contactes informals horaris "flexibles"	Potenciar els espais informals de comunicació entre docents i famílies.	- Docents - Famílies	- Entrades i sortides "tranquil·les" de l'escola. Donar temps a l'infant per ubicar-se i als docents i les famílies per comunicar-se
Presència dels progenitors dins l'escola i l'aula	Promoure la proximitat de totes les famílies amb tot el que té a veure amb l'escola, a partir de la seva presència al centre (moments puntuals i habituals).	- Direcció - Docents - Famílies - Comunitat	- Entrades i sortides més "tranquil·les i flexibles" - Implicar els progenitors en moments puntuals (festes, jornades, classes especials, "setmana des famílies", etc. - Implicar les famílies de manera habitual: comissions, suport a la docència - grups heterogenis, etc.
Canvis en l'organització i la cultura escolar	Promoure canvis en l'organització escolar dels espais, dels temps, de les relacions, etc. que facilitin l'apropament amb les famílies	- Direcció - Docents	- Flexibilitzar els temps escolars adequant-los als continguts i les necessitats educatives - Canvis en els espais fent-los més flexibles (grups d'edats diferents, espais diferents ...) - Agrupacions heterogènies i treball cooperatiu
Relació amb els continguts	Contextualitzar els sabers escolars en els sabers familiars.	- Direcció - Docents	- Valoritzar els sabers i coneixements de les famílies del centre i la seva comunitat - Introduir elements d'aquests sabers al currículum a través de la interacció amb les famílies - Contextualitzar els sabers escolars a partir de realitats quotidianes de les famílies i els infants.

Tutoria	Potenciar l'espai de tutoria com un espai de (re)coneixement entre docents, alumnes i famílies	- Direcció - Docents - Famílies	- Coneixement de l'entorn, les famílies, el territori ... - Vincle entre aquest i els continguts escolars - Tutoria com a espai de debat, formació ... en col·laboració amb les famílies.
Presència de les famílies als espais de govern del centre	Fomentar una presència activa, crítica i constructiva de les famílies als espais de govern, poder i decisió de l'escola	- Direcció - Famílies	- Rol actiu i preponderant de les famílies al Consell Escolar - Comissions del Consell Escolar mixtes amb poder de decisió - Prestar atenció a tots els tipus de famílies i les seves demandes (també als grups amb menys veu)
AMPA	Donar suport logístic i organitzatiu a les AMPA	- Direcció	- Facilitar espais i recursos tècnics per a les tasques de l'AMPA - Debatre amb AMPA la continuïtat del projecte educatiu al voltant dels serveis que ofereix: menjador, acollida, extraescolars ...
Altres			- Fomentar el vincle del centre amb el territori - Fer un treball de qualitat i participació al voltant de la carta de compromís educatiu - Establir continuïtats educatives amb altres espais i agents.

4. I ara què? La recerca "Escoles, famílies i èxit acadèmic" en marxa

La Fundació Jaume Bofill està duent a terme una recerca des d'inicis del curs 2011-2012 per tal de respondre a la pregunta sobre els efectes de la millora dels vincles de relació família-escola en els resultats educatius de l'alumnat. La recerca parteix de la hipòtesi clau: la millora dels vincles entre centres d'educació obligatòria i les famílies pot contribuir, a través de la millora dels processos educatius, el clima d'aula i de centre, també a la millora dels resultats acadèmics?

D'aquesta pregunta inicial se'n deriven altres preguntes de recerca:

- Quina és la "cultura l'organització escolar" i la pràctica quotidiana en els centres educatius a Catalunya en relació amb les famílies?
- Quins elements (discursius, organitzatius, pràctics) dificulten o faciliten les diferents implicacions de les famílies a les escoles?
- Quins àmbits i quins canvis en la cultura escolar amb relació a les famílies poden tenir més impacte en la millora dels resultats?

Per respondre aquestes i altres preguntes estem duent a terme **durant els cursos 2011-2012 i 2012-2013 una recerca sobre estratègies de millora a 8 centres educatius de primària i secundària del país**, que han acceptat de treballar i millorar per tal de veure si, amb la seva millora, també incrementen els resultats acadèmics.

- Els investigadors **acompanyen els claustres d'aquests 8 centres en un procés participat i rigorós per arribar de definir i implementar estratègies de millora dels vincles amb totes les famílies.**
- L'objectiu final, una vegada transcorreguts aquests dos cursos, és **avaluar la capacitat d'impacte d'aquestes millores en el clima d'aula, de centre i els resultats acadèmics de l'alumnat.** I extreure propostes útils per la millora en d'altres centres.
- **Els 8 centres que han acceptat participar en el projecte són:** Escola Mare de Déu del Mont (Girona); Escola Les Moreres (Flaçà); Escola Farigola (Seva), Escola Jesuïtes El Clot (Barcelona), Escola Salvador Llobet (Granollers), Escola de Girona, Escola Pia Nostra Senyora - Secundària (Barcelona) i Institut d'Osona.
- Els investigadors són els equips de recerca de la Universitat de Vic (Jordi Collet, Antoni Tort, Mar Beneyto, Josep Castillo, i Gemma Rebollo) i de la Universitat de Girona (Xavier Besalú, Jordi Feu, Núria Felip, Albert Quintana i Mario Montero).
- Els primers resultats s'esperen el juliol de 2013.

5. Preguntes per al debat públic

- a) Quin és el rol i el lloc de les famílies a l'escola? El treball amb famílies és una part central del "fer de mestre"? En quins termes?
- b) Quin model de "fer de mestre" estem construint? Quin rol hi té el treball i els vincles amb famílies i entorn?
- c) Per què quan les famílies pregunten per l'educació dels fills i filles, els docents ho viuen com una crítica? Per què quan els docents parlen de modificacions organitzatives (jornada intensiva, etc.) les famílies ho viuen com un problema injustificat? I, per tant, quins espais de trobada i diàleg entre iguals cal construir de manera generalitzada als centres d'educació obligatòria per tal que docents i famílies puguin comunicar com esperen que educui l'altre agent i com fer-ho més conjuntament?
- d) Com es poden construir aliances entre docents i famílies per afavorir l'èxit escolar i educatiu, assumint les pròpies responsabilitats, afavorint noves legitimitats des de la coresponsabilitat i evitant la culpabilització mútua?